

Sedad Bešlija, urednik. *Osmansko osvajanje Bosanske kraljevine*. Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu, 2014., 166 stranica

Povodom 550 godina osmanskoga osvajanja srednjovjekovne Bosanske Kraljevine Institut za istoriju u Sarajevu organizirao je 14. svibnja 2013. godine istoimeni okrugli stol na kojemu su znanstvenici iz Bosne i Hercegovine predstavili dosadašnja saznanja o razdoblju koje je prethodilo i uslijedilo osmanskome osvajanju Bosne 1463. godine. Inicijativom Instituta za istoriju u Sarajevu većina izlaganja sa skupa, zajedno s jednim naknadno pridodanim radom, objavljena su u zborniku *Osmansko osvajanje Bosanske kraljevine* urednika Sedada Bešlije.

Objavljenim radovima prethodi kratak *Predgovor* (7) u kojemu urednik ističe težnju za otklonom od „mitoloških i političkih primjesa“ historiografije Bosne i Hercegovine, ali i okolnih zemalja. U skladu s temeljnom idejom Zbornika uvodni članak Enesa Pelidije s Filozofskoga fakulteta u Sarajevu kritički promatra poznate romantičarske i nacionalističke konstrukcije vezane za uspostavu osmanske vlasti u Bosni. Usporedbom izvora autor ističe neodrživost teze o „bogumilskoj izdaji“ zastupajući stajalište o patriotskoj, dugotrajnoj i hrabroj obrani Bosanskoga Kraljevstva. Njegov doprinos u članku *Stanje u Bosni neposredno poslije gubitka srednjovjekovne državnosti* (9-30) donosi kronološki pregled početnih osmanskih vojnih kretanja na tlu Bosanskoga Kraljevstva i prve dane osmanske vladavine, koji su promatrani kroz novu osmansku upravnu podjelu, zatim prelazak stanovništva na islam kod Jajca 1463. godine i sudbinu obitelji posljednjega bosanskoga kralja Stjepana Tomaševića.

Nakon uvodnoga članka Enesa Pelidije, koji predstavlja povijesnu i historiografsku podlogu za razmatranje osmanskoga osvajanja Bosne, slijedi razrada konkretnih i užih tema, koju otvara prilog urednika Sedada Bešlije s Instituta za istoriju u Sarajevu. Nadovezujući se na kritičku reinterpretaciju Enesa

Pelidije, Sedad Bešlija u radu *Sudbina bosanskih tvrđava u svjetlu istimâlet politike: Bosna i Osmanlije u drugoj polovini 15. stoljeća* (31-55) problematizira postupni i planski proboj Osmanlija na tlo srednjovjekovne bosanske države putem politike *istimâleta*. Razlozi, načini i posljedice pridobivanja proosmanskoga elementa u državi razmotreni su kroz prizmu teškoga života seljaka, težnje lokalnih trgovaca za proširenjem tržišnoga poslovanja te timarskoga nagrađivanja kastelana. Autor zaključuje da je pragmatično držanje različitih slojeva srednjovjekovnoga bosanskog stanovništva rezultat nestabilnih i nesigurnih prilika u Bosanskom Kraljevstvu nad kojima je prevagnula egzistencijalna sigurnost u okrilju disciplinirane osmanske države.

U radu *Osmanlije i sjeveroistočna Bosna u XV stoljeću* (57-73) Kemal Bašić, doktorand Filozofskoga fakulteta u Sarajevu prati postupno osmansko osvajanje sjeveroistočne Bosne. Posebna pozornost usmjerena je na upravnu organizaciju Zvorničkoga sandžaka te njegovu ulogu u osmanskome obrambenom pojasu prema Ugarskoj i konačnoj integraciji sjeveroistočne Bosne u okvire Osmanskoga Carstva.

Zauzimanje posljednjih područja srednjovjekovne bosanske države pokrenulo je snažan val migracijskih kretanja koje Dženan Dautović, član Društva za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije, razmatra iz sasvim nove pozicije „historije straha.“ Oslanjajući se na izvornu arhivsku građu Državnoga arhiva u Dubrovniku, autor u prilogu *Metus Turchorum - Strah od Turaka u srednjovjekovnoj Bosni* (75-103) analizira djelovanje srednjovjekovnoga bosanskog društva koje je motivirano strahom od osmanskoga osvajača. Osim potrage za sigurnim utočištem u susjednim zemljama odraz straha od Osmanlija autor pronalazi i u „vertikalnoj translaciji gradova“ te premještanju glavnih trgovačkih puteva. Osvrćući se na stereotype o padu Bosne autor zaključuje da izvori o strahu koji je nastao kroz „osamdeset godina bosanskog otpora novom osvajaču“ jasno odbacuju „ranije teorije o petokolonaškoj

pomoći bogumila“ ili padu Bosne kao uzroku „socijalne revolucije seljaštva.“

Poseban položaj Dubrovačke Republike u odnosu na Bosnu kao i očuvanost arhivskoga materijala Državnoga arhiva u Dubrovniku omogućilo je Adisu Ziliću s Fakulteta humanističkih nauka u Mostaru detaljnu rekonstrukciju političkoga i vojnoga angažmana plemićke obitelji Vlatković u vrijeme pada Bosanske Kraljevine pod osmansku vlast. U radu *Vlatkovići od progonstva sa baština 1456. do pada Počitelja 1471. godine* (105-138) autor prati sudbinu članova obitelji Vlatković od protjerivanja s baštine između rijeka Neretve i Cetine, preko boravka u Dubrovniku i mletačkome Splitu pa do povratka na staru baštinu pod okriljem Ugarske u periodu ratnih sukoba s Osmanlijama. Djelovanje obitelji Vlatković u vrijeme osmanskoga osvajanja Bosanskoga Kraljevstva pruža izvrstan uvid u okolnosti međuplemićkih borbi u Bosni, otpor bosanskoga plemstva osmanskome osvajaču te prijateljske odnose lokalnih plemića sa susjednom Dubrovačkom Republikom.

Intenzivne veze Bosanskoga Kraljevstva s Dubrovačkom Republikom rezultirale su učestalim migracijama u oba smjera. Zahvaljujući oporukama Dubrovčana koji su živjeli i radili u Bosni, Mithat Spahić s Pedagoškoga zavoda Tuzlanskoga kantona ilustrira karakter nove osmanske vlasti u Bosni na primjeru očuvanosti franjevačkih samostana. Temeљem oporučnih legata dubrovačkih trgovaca za franjevačke crkve i samostane u Bosni autor u članku *Franjevački samostani nakon političkog sloma srednjovjekovne bosanske države* (139-146) revidira dosadašnja historiografska mišljenja o rušenju „svih franjevačkih samostana u Bosni“ za vrijeme osmanskih napada 1463. i 1464. godine.

Postavljen na čelo Bosanskoga sandžaka jedno stoljeće nakon osmanskoga osvajanja Bosne Ferhad-paša Sokolović glasilo je za jednoga od najvažnijih predstavnika osmanske vlasti u Bosni. Značenje njegove osobnosti prepoznala je Elma Korić s Orientalnoga instituta u Sarajevu. U radu *O ličnosti Ferhad-*

paše Sokolovića (147-154) autorica donosi kratak pregled Ferhad-pašinih karakternih osobina potkrijepljen raznovrsnim izvorima.

Objavljeni zbornik radova zatvara prilog *Značaj Muhimme Deftera u izučavanju historije Bosne i Hercegovine osmanskog perioda* (155-166) autora Muamera Hodžića s Orientalnoga instituta u Sarajevu. Autor predstavlja značenje i važnost dokumenata iz prvih šest knjiga fonda *Muhimme defteri* u izdanju Orientalnoga instituta, koji pružaju nove podatke o događajima neposredno nakon osmanskoga osvajanja Bosne, odnosno od srpnja 1554. godine do lipnja 1566. godine.

Obljetnica osmanskoga osvajanja Bosne 1463. godine naišla je na širok odjek u znanstvenim krugovima diljem Bosne i Hercegovine. Među brojnim predavanjima i okruglim stolovima održanima tijekom 2013. godine značajna je i inicijativa Hrvatskoga instituta za povijest i Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Sarajevu u objavljivanju zbornika radova sa znanstvenoga skupa *Stjepan Tomašević (1461. – 1463.) - slom srednjovjekovnog Bosanskog kraljevstva*, koji zajedno s predstavljenim zbornikom *Osmansko osvajanje Bosanske kraljevine* omogućava cjelovitiju sliku i obuhvatnije vrednovanje ovoga turbulentnog razdoblja zajedničke povijesti.

Ruža Radoš